

Wiis mei Fryslân

Verkiezingsprogramma PvdA Fryslân

Door de leden vast te stellen op 4 december 2010

PARTIJ VAN DE ARBEID

INLEIDING

Het verkiezingsprogramma van PvdA-Fryslân is gebaseerd op oude sociaal-democratische waarden. Het is tot stand gekomen na een brede consultatie van personen en maatschappelijke organisaties uit de Fryske Mienskip Vrijheid, democratie, rechtvaardigheid, duurzaamheid en solidariteit. Dat zijn de idealen van de sociaal-democratie. In de confrontatie van deze idealen met de werkelijkheid van alle dag geven beginselen richting. De Partij van de Arbeid staat voor het recht op een fatsoenlijk bestaan. Een bestaan dat een volwaardige deelname van een ieder aan de maatschappij mogelijk maakt, met ruimte voor wie wil en waardigheid voor wie niet kan. Een fatsoenlijke samenleving waar vrijheid, solidariteit en verantwoordelijkheid elkaar de hand reiken. Meer concreet staat de Partij van de Arbeid voor de boel bij elkaar houden, voor draagvlak creëren, voor goede bestuurlijke verhoudingen, en voor het bouwen aan vertrouwen bij mensen. Dat kan alleen maar als we de zorgen van mensen serieus nemen. Zorgen over werk en veiligheid, kosten van levensonderhoud, integratie en samenleven, het milieu en ook de zorgen over steeds grotere instellingen en de afstand tot hulp.

Wij hebben als PvdA een visie, een dream als het gaat om de toekomst,; Fryslân yn 2025. De dream is gebaseerd op de visie op de toekomst van Fryslân, zoals uitgesproken door Anita Andriesen tijdens onze 1 mei viering van 2006. Per hoofdstuk vormt die tekst de leidraad voor een programma voor de jaren 2011-2015. Dat doen we in dit verkiezingsprogramma in vier verschillende hoofdstukken: 'de minsken sintraal', 'goed wurk', 'mei-inoar en foar elkoar' en tenslotte 'de kwaliteit fan ús romte'. Ook de komende vier jaar zullen we concreet werken aan het realiseren van ons toekomstbeeld.

De Partij van de Arbeid wil de komende jaren een sterker accent leggen op wat bij Fryslân hoort, waarin wij authentiek zijn. Dat zijn met name onze taal en cultuur, de kwaliteit van onze ruimte en onze sociale infrastructuur, het innovatieve karakter van ons midden- en kleinbedrijf en het vrijwilligerswerk dat in Fryslân nog sterk geworteld is en ondersteuning verdient.

Verder wil de PvdA de komende jaren van beleid naar uitvoering: geen nieuwe nota's schrijven, maar concreet aan de slag. Daarvoor is een sterke en efficiënte provinciale overheid nodig, die zich samen met sterke gemeenten dienstbaar wil opstellen, dienstbaar aan de inwoners van Fryslân.

A large, stylized handwritten signature in black ink, likely belonging to Hans Konst, the list leader of the PvdA in Fryslân.

Hans Konst, lijsttrekker PvdA Fryslân
sterk en sociaal, dichtbij mensen.

DE MÏNSKEN SINTRAAL

Ús dream foar Fryslân yn 2025

Fryslân staat er in 2025 goed voor. Wij zijn nog steeds een zelfstandige provincie waar de bevolking trots op is. Het goud van onze provincie blinkt nog altijd. Sterker nog, er is nieuw goud bijgekomen en het glanst nog feller. Het 'oude' goud was, naast de Fryske saamhorigheid en onze taal en cultuur, de hoge kwaliteit van onze bebouwde en onbebouwde leefomgeving, iets dat in de rest van Nederland intussen heel schaars is geworden. Het afwisselende landschap met daarin nog heel veel echte dorpen en buurtschappen, aantrekkelijke steden, Ljouwert als

herkenbare haadstêd, een provincie waarin de voorzieningen die mensen nodig hebben állemaal beschikbaar zijn, dat Fryslân bestaat nog steeds, het heeft zelfs nog méér kwaliteit gekregen.

Een Fryslân waarin 'de minsken sintraal' staan. Een Fryslân waarin de verschillen tussen jong en oud, tussen Fries en niet-Fries en tussen arm en rijk niet hebben geleid tot scheiding, geen grote sociale problemen hebben veroorzaakt. Een Fryslân waar ondanks de toegenomen individualisering en ontkerkelijking, ondanks verschillen in welvaart en leefwijzen, de mensen nog steeds tot tevredenheid naast en met elkaar wonen.

In Fryslân is de boel bij elkaar gehouden !

Een Fryslân waar de overheid en dus ook de provinciale overheid vooral in mensen investeert. Investeert in wat door mensen belangrijk wordt gevonden. Voldoende werkgelegenheid, voldoende sociale zekerheid en maatschappelijke voorzieningen, goed onderwijs, goede en betaalbare zorgvoorzieningen, goede huisvesting en een veilige en aantrekkelijke leefomgeving. Daar heeft Fryslân aan gewerkt. Daar heeft ook het provinciebestuur hard aan getrokken; veel geld is daarin geïnvesteerd.

Doorslaggevend is gebleken de keuze van het provinciale bestuur om bij de keuzen die gemaakt moesten worden álle Friezen ook echt te betrekken. Dit intensieve samenwerken, dit van onderop werken en samen optrekken heeft geleid tot het blinkende Fryske goud. Bestaand goud dat gekoesterd werd en opgepoetst, nieuw goud dat is verdiend: Hoedzje en Noedzje!

En wat dogge wij konkreet tusken 2011 en 2015 om ús dream wier te meitsjen ?

De PvdA staat voor solidariteit met de mensen die om welke reden dan ook een steuntje in de rug nodig hebben om goed mee te kunnen doen in onze maatschappij. De overheid creëert daarbij de kansen en omstandigheden zodat dit voor een ieder mogelijk is. De sterkste schouders moeten daarbij de zwaarste lasten dragen.

Daarbij willen wij dat wensen en zorgen van de inwoners meer aandacht krijgen en niet ondersneeuwen

door dure projecten. Uitvoering van die projecten moet desnoods maar wat in tijd verschoven worden.

De provincie is beter dan het rijk in staat om op haar grondgebied lokaal en regionaal maatwerk te leveren, zeker daar waar het gaat om ruimtelijk, economisch, taal- en cultureel beleid. Wij vinden dat decentralisatie van rijkstaken naar Fryslân op deze terreinen krachtig moet worden bevorderd.

Daarbij willen we dat de benodigde middelen ook mee gaan!

Fryslân kan wat ons betreft een voortrekkersrol spelen in decentralisatie van rijkstaken, en als daar aangepaste wetgeving voor nodig is (een lex Frisiana) dan zijn wij daar vóór !

De kerntaken van de provincie zijn wat ons betreft de taken als regisseur van de ruimte, aanjager en facilitator van de regionale economie en het bevorderen van de Friese taal en cultuur. De provincie trekt samen op met de Friese gemeenten en maatschappelijke organisaties heeft bij het oppakken van maatschappelijke opgaven, zoals de gevolgen van krimp en vergrijzing.

We kiezen voor een open huishouding, een provincie die zélf, samen met de Friese mienskip keuzes maakt om een actieve rol te spelen op terreinen die van belang zijn voor de toekomst van Fryslân.

Geén overspannen megaprojecten of bestuurlijke onderonsjes, nee, het moet gaan over wat de burger écht bezighoudt.

In Fryslân doen we dat samen! De PvdA wil dat het bestuur van Fryslân daarmee aan het werk is. Dáár zetten wij de komende vier jaar de provinciale middelen op in.

De PvdA kiest voor een compact, hoogwaardig provinciaal ambtelijk apparaat waarbij externe oriëntatie en organiseren op basis van vertrouwen voorop staat.

Fryslân moet de eerste fair-trade provincie van Nederland worden.

Een sterk bestuur in Fryslân vraagt ook om sterke gemeenten. De Partij van de Arbeid hecht aan de lokale democratie, in de gemeente. Die staat het dichtst bij de burger op al die terreinen die voor hem en haar zo belangrijk zijn. Dat betekent dus lokaal wat kan en provinciaal wat moet.

Als gemeenten ervoor kiezen om te komen tot een gemeentelijke herindeling, dan willen we dat helder wordt wat de winst van herindeling is voor de inwoners, en dat zo'n voornemen breed gedragen wordt door de eigen bevolking.

We zullen herindelingsvoorstellen toetsen aan het

Rijkskader, en daarbij kijken naar de gevolgen van herindeling voor de kernen in een nieuwe gemeente. Ook wordt gekeken naar de effecten op de omliggende gemeenten en de kernen en dorpen in die gemeenten. Wat ons betreft vormen participatie en eigen bevoegdheden van dorpsraden of plaatselijke belangen integraal onderdeel van een herindelingsplan.

De PvdA vindt dat dorpen en gemeenschappen binnen het lokale bestuur een herkenbare plaats moeten hebben, en betrokken moeten worden bij dat bestuur. Wijkverenigingen en verenigingen van plaatselijk belang moeten worden ondersteund om daar vorm en inhoud aan te kunnen geven. Een ondersteuningsorganisatie als Doarpswurk is nodig en nuttig.

Dubbel werk moet worden voorkomen. Daarom kiest de PvdA ervoor dat Wetterskip Fryslân onder de bestuurlijke verantwoordelijkheid van de provincie komt. De uitvoeringsorganisatie, die het Wetterskip uiteindelijk is, kan blijven bestaan. Waterschapstaken kunnen samen met maatschappelijk gewenste ontwikkelingen op het gebied van recreatie, natuur en waterberging aangepakt worden. Werk met werk maken scheelt tijd en geld.

Regelgeving is ervoor om ruzie tussen en ongelukken van mensen te voorkomen. De PvdA-Fryslân wil dat provinciale regelgeving blijvend tegen het licht wordt gehouden; opschoning van overbodige regelgeving blijft het parool. De grootste winst om de regeldruk te verminderen ligt in de manier waarop ermee wordt omgegaan. Dus niet naar de letter, maar waar mogelijk naar de geest van de regelgeving handelen.

De bestuurlijke spaghetti rond het Waddengebied vraagt om sanering. Er moet kritisch worden gekeken naar de huidige samenwerkingsverbanden, waarbij voorop moet staan dat zoveel mogelijk lokaal en regionaal moet worden geregeld.

De bewezen kracht van het Samenwerkingsverband Noord Nederland (SNN) ligt in de gezamenlijke belangenbehartiging en het verwerven van subsidies. De PvdA wil dat SNN zich vooral daarop richt.

Er moet een afgeslankte en efficiënte uitvoeringsorganisatie ontstaan, gericht op versterking van de kracht van de drie noordelijke provincies.

Samenwerking tussen de drie noordelijke provincies, in gezamenlijk optreden richting Den Haag is een goede zaak. De autonomie en eigenheid van elke provincie mag echter niet in het geding komen.

GOED WURK

Ús dream foar Fryslân yn 2025

Fryslân is in 2025 een sterke partner binnen het Noorden en als Europese regio.

Alle inwoners van Fryslân die kunnen werken hebben werk, werk dat ook echt voor alle rangen en standen beschikbaar is. Dan kunnen mensen zich ontplooiën en vinden zij een volwaardige plaats in de samenleving. Werken versterkt de sociale en maatschappelijke positie van mensen, volledige werkgelegenheid vormt de basis van een welvarend Fryslân en is het beste sociaal beleid dat gevoerd kan worden. Maar we accepteren óók dat er mensen zijn die niet in een regulier arbeidstraject passen en een zogenaamde participatiebaan hebben dan wel vrijwilligerswerk doen.

Fryslân is een economisch welvarender provincie geworden, door sterker uit te gaan van eigen kracht en dingen op eigen-wijze te doen. Er is afgestapt van het idee om bedrijvigheid geforceerd overgeheveld te krijgen vanuit het westen van het land naar Fryslân. Er is ingespeeld op de unieke mogelijkheden van het Fries-eigen Midden en Klein Bedrijf (MKB) en op de specialisatie die er in Fryslân al langer was op terreinen als zakelijke dienstverlening en logistiek, toerisme en recreatie, scheeps- en jachtbouw, roestvaststaalindustrie, landbouw, zorg, sport, onderwijs, watermanagement, duurzame energieontwikkeling en vernieuwende afvalverwerking (het is onze droom dat in 2025 50% van de energiebehoefte van Friese huishoudens duurzaam wordt geproduceerd). Door deze omslag in denken is nieuwe bedrijvigheid ontwikkeld die bij het profiel van Fryslân past en die ook wereldwijd vermarkt kon worden. Minder concurrentie tussen gemeenten onderling leidde tot betere resultaten voor Fryslân als geheel.

Er ontstond veel nieuwe werkgelegenheid, bijvoorbeeld via beleving van natuur en landschap, via de wooneconomie en via zorgtoerisme. Er ontstond in Fryslân een markt voor 'slow recreation'.

En er was ruimte voor allerlei vernieuwende activiteiten. Gerichte provinciale regie heeft aan die ontwikkeling duidelijk een steentje bijgedragen.

Duurzaamheid is het leidende principe gebleken voor de Friese economie en onze provincie is op een verantwoorde manier overgedragen aan onze kinderen. De bodem werd schoon gehouden van kern- en ander chemisch afval. In Fryslân werd geen ruimte geboden voor kernenergie!

En wat dogge wij konkreet tusken 2011 en 2015 om ús dream wier te meitsjen ?

De economische crisis van de afgelopen jaren heeft weer laten zien hoe kwetsbaar onze economie kan zijn. Wij zijn er van overtuigd dat er nationaal en internationaal sturing nodig is om die economie minder kwetsbaar te maken. Daarvoor is een visie op de gewenste economische ontwikkeling noodzakelijk. Innovatie, duurzaamheid en kennis zijn daarbij voor ons kernbe-

grippen.

Produkt- en procesinnovaties zijn onontbeerlijk voor een duurzaam economisch herstel, maar komen pas tot ontwikkeling door een beroepsbevolking die goed is opgeleid, en als er een voortdurende wisselwerking tot stand wordt gebracht tussen, opleidingen, onderzoek, ondernemingen en overheden.

Sterke steden, een vitaal platteland en vertrouwen op eigen kracht vormen voor PvdA-Fryslân de uitgangspunten voor het te voeren werkgelegenheidsbeleid. Daar hoort bij het zoeken naar specialisatie: het met elkaar bepalen van meer toegespitste profielen voor zowel de steden als het platteland. Zo worden we samen (als provincie Fryslân) sterker.

Fryslân zet in op de innovatieve kracht van haar midden- en kleinbedrijf, en daarnaast op een beperkt aantal economische "pieken".

Voor Fryslân zijn dat:

- watertechnologie
- duurzame energie
- agri-business
- toerisme en recreatie.

De aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt vinden we van groot belang.

De PvdA wil de komende jaren inzetten op de verbetering van de kwaliteit van het VMBO en het MBO, om er zo voor te zorgen dat de jongeren die op de arbeidsmarkt komen "klaar" zijn voor het Friese bedrijfsleven. Dat doen we samen met de ROC's Friesland College en Friese Poort, het AOC en met de Friese VMBO-scholen.

Het bestaande bedrijfsleven, zowel de grote ondernemingen als het midden- en kleinbedrijf krijgt van ons ruimte om te ondernemen.

Kleine en middelgrote bedrijven missen soms de middelen om hun ideeën voor innovatie, het aanboren van nieuwe markten en het doorontwikkelen van producten uit te kunnen voeren. Initiatieven op het gebied van duurzaamheid en innovatie moeten gestimuleerd worden. We zijn daarbij voorstander van een zichzelf terugverdienend Fries investeringsfonds, gericht op de concretisering van deze innovatie en doorontwikkeling.

Vernieuwende ideeën die zorgen voor werkgelegenheid in zorg, onderwijs, cultuur en veiligheid mogen wat ons betreft ook profiteren van zo'n doelfonds. Dat gaat wat ons betreft met een minimum aan bureaucratie.

Onze economische ontwikkeling is gebaseerd op duurzaamheid.

Er is veel kennis en kunde in Fryslân op het terrein van duurzame energie, uit wind, zon, zoet en zout water,

aardwarmte en biomassa. Actieve toepassing verdient onze steun. Dat geldt ook voor dorpen en wijken die mogelijkheden voor decentrale energieopwekking gebruiken om zélf in hun eigen energiebehoefte te voorzien.

Wij richten ons daarbij op het ondersteunen van innovaties, en niet op subsidies.

Beperkingen om duurzaam opgewekte energie op het "reguliere" stroom- en gasnet af te zetten moeten worden weggenomen. Daarvoor willen we zo nodig het provinciale belang in het netwerkbedrijf Alliander inzetten.

We faciliteren kansrijke projecten op het gebied van aardwarmte en voeren regie op dit gebruik van de Friese bodem

Fryslân is met zijn gamingprojecten, de zonnebootrace, het elektrisch varen en innovaties in biogas koploper, en daar willen we mee dóór!

We willen in Fryslân voorop lopen als het gaat om digitalisering. Zoveel mogelijk Friezen aangesloten op een glasvezelnetwerk geeft kansen voor bedrijvigheid en leefbaarheid in stad en platteland, daarnaast moeten we toepassingen ontwikkelen om binnen Europa voorop te lopen bij het benutten van de mogelijkheden van digitalisering.

Watermanagement heeft een sterke basis in Fryslân, zowel waar het gaat om de kwaliteit van water als om teveel of te weinig water. De ontwikkeling van bedrijvigheid rondom Wetsus verdient langdurige steun van de provincie, evenals de verdere uitbouw en verankering van dit internationale topinstituut in Leeuwarden en Fryslân.

We steunen de ontwikkeling van blue-energie, duurzame energie uit de wisselwerking van zoet en zout water. Er moet een proeflokatie komen bij de Afsluitdijk.

Toerisme en recreatie is een groeiende bedrijfstak, en zorgt voor veel werkgelegenheid, met name voor de dorpen op het platteland. De kracht van Fryslân is het landschap, de verscheidenheid in landschappelijke kwaliteiten en de waardevolle cultuurhistorische bebouwing. Bij de verdere ontwikkeling van deze sector zijn die kwaliteiten uitgangspunt.

De extra provinciale impuls voor het recreatieve produkt Fryslân heeft succes gehad, we willen dan ook dat daar de komende jaren mee wordt doorgegaan. Het Friese Merenproject wordt afgemaakt, we gaan door met het benutten van de sterke punten van Fryslân: de meren, de elf steden, de wadden en de kwaliteit van het landschap.

Een nieuw accent is aandacht voor landrecreatie. De mogelijkheden voor fietsrecreatie in de Wâlden krijgen meer aandacht.

De werkgelegenheid in de gangbare landbouw is in de afgelopen tientallen jaren sterk verminderd. Toch blijft

de agrarische sector een belangrijk onderdeel van de Friese economie, en liggen er nog steeds kansen voor een verdere uitbouw en verbreding.

Daarbij is aandacht voor dierenwelzijn, voedselveiligheid en maatschappelijk verantwoord ondernemen voor ons vanzelfsprekend.

De ontwikkeling van Dairy Campus, het landelijk onderzoeks- en innovatiecentrum voor de melkveehouderij op het terrein van Nij Bosma Zathe ondersteunt dat.

Een gezonde landbouwsector levert niet alleen behoud van werkgelegenheid op, maar ook een goed beheerd cultuurlandschap waar we trots op kunnen zijn. De PvdA wil grondgebonden landbouw de ruimte geven. Als schaalvergroting noodzakelijk is om bedrijven gezond te houden dan willen we dat faciliteren, mits dit past bij de aard en schaal van het landschap. Daarnaast zetten we in op verbreding van de basis van agrarische bedrijven, door groene en blauwe diensten mogelijk te maken, door het opwekken van bio-energie te stimuleren, maar ook door combinaties van agrarische bedrijfsvoering met zorg of recreatie mogelijk te maken.

De biologische landbouw, en de promotie en ontwikkeling van streekproducten verdienen specifieke steun van de provincie. Glastuinbouw heeft in Noordwest Fryslân de ruimte gekregen. Door daar te concentreren ontstaat extra werkgelegenheid bij o.a. toeleveranciers. We willen glastuinbouw zonder licht-hinder, maar met innovatief energiegebruik – of zelfs energieopwekking.

Landbouw, natuur en recreatie zijn wat ons betreft geen tegenpolen, maar kunnen en moeten goed samengaan.

Een vergrijzende bevolking vraagt om het ontwikkelen van nieuwe zorgarrangementen, waarbij het beschikbaar zijn van zorg in én buiten de dorpen en steden van onze provincie kansen biedt voor zorgondernemers, en werkgelegenheid op kan leveren voor een groot deel van de Friese beroepsbevolking.

Werkgelegenheid moet wat ons betreft hand in hand gaan met participatie van zoveel mogelijk Friezen op de arbeidsmarkt. Dat vraagt om specifieke maatregelen voor mensen die moeite hebben om (weer) in het arbeidsproces opgenomen te worden, of niet in een regulier arbeidstraject passen.

MEI-INOAR EN FOAR ELKOAR

Ús dream foar Fryslân yn 2025

Het bijzondere van Fryslân, haar fijnmazige sociale netwerken, zijn in 2025 nog intact. Mensen horen als individu ergens bij. De culturele identiteit van Fryslân is daarin een bindend element gebleken. Jong en oud, sterk en zwak, men respecteert en waardeert elkaar.

Het provinciaal bestuur heeft alle mogelijkheden benut om (meer) te investeren in de sociale infrastructuur van Fryslân, tot in de haarvaten van haar samenleving. Vooral vrijwilligerswerk werd ondersteund, evenals de realisering van multifunctionele centra, ook in stadswijken, en cultuurbeleving.

Fries lezen, schrijven en spreken is gewoon geworden, zeker nu overtuigend is bewezen dat mensen die al jong het Nederlands naast het Fries geleerd hebben gemakkelijker een derde of vierde taal leren. Het Frysk is, net als de stads- en streektalen, een belangrijk onderdeel van de culturele identiteit van Fryslân en haar inwoners. De Friezen hebben nog altijd veel belangstelling voor cultuur en vooral voor de culturele uitingen in de directe omgeving. Leeuwarden is het onweersproken culturele centrum van de provincie met alle daarbij horende voorzieningen, sterker nog, de omvang en de breedte nemen nog voortdurend toe. Daarnaast zijn de amateurkunst, maar ook sportbeoefening, evenementen en activiteiten van groot belang voor de sociale samenhang in de dorpen en de stadswijken. Regionale tv-programma's kunnen op elk gewenst moment van de dag worden bekeken en zijn voor iedereen beschikbaar. Omrop Fryslân behoort, zeker voor de nieuwsvoorziening tot de meest gekozen zenders.

Jong en oud zijn als vanzelfsprekend met elkaar verbonden gebleven. Veel ouderen zijn maatschappelijk actief en zijn door blijven werken. Jong en oud realiseren zich dat het delen van rechten en plichten een bepalende maatschappelijke (voor)waarde is. Zowel het kind als de oudere staan centraal. Leerlingen hebben dankzij forse inspanningen, ook van het provinciale bestuur, na de basisschool geen achterstand meer ten opzichte van kinderen elders in het land.

De provincie is vanuit haar rol meer gaan doen op het gebied van onderwijs. Er bleef voldoende spreiding van onderwijsvoorzieningen over de hele provincie. Onderwijsachterstanden werden structureel aangepakt en begonnen werd met het basisonderwijs. Voor wat betreft het beroepsonderwijs: het onderwijs en het bedrijfsleven hebben elkaar beter gevonden. Er kwam meer aandacht voor de 'doeners' in het VMBO en het MBO. Het Hoger Beroeps Onderwijs, met name in Leeuwarden, is o.a. door de Kenniscampus sterk uitgebouwd en door mastersopleidingen

op academisch niveau die aan het HBO werden toegevoegd.

In samenwerking met (technische) universiteiten is de University Campus Fryslân gerealiseerd.

En wat dogge wij konkreet tusken 2011 en 2015 om ús dream wier te meitsjen ?

Wij zijn trots op onze open landschappen, onze eigenheid, taal en cultuur.

Kulturele haadstêd worden van Europa, in 2018, is niet een doel maar kan een middel zijn, een programma waarbij onze inwoners worden aangespoord om méé te doen, waarbij talent kan worden ontwikkeld, en de vensters verder ópen gaan om van buiten naar binnen te kijken en andersom! Zoals afgesproken besluiten we eind 2011 over het vervolg van dit traject. Voor ons is draagvlak onder de Friese bevolking essentieel. We vinden verder dat een en ander niet ten koste mag gaan van de culturele basisinfrastructuur.

In onze verhouding met het Rijk willen we als provincie méér bevoegdheden waar het gaat om taal en cultuur, mét de nodige middelen! Opname van het Fries in de Grondwet verankert de gelijkberechtiging en gelijkwaardigheid van het Fries naast het Nederlands.

We willen een tweetalige overheid. In het aannemebeleid van provinciale ambtenaren wordt daar meer rekening mee gehouden.

We streven er naar dat het onderwijs in de Friese taal een doorgaande lijn is, van peuterspeelzaal tot voortgezet onderwijs. De onderwijskundige kerndoelen worden in Fryslân vastgesteld, en de inspectie rapporteert aan zowel het ministerie van onderwijs als aan de provincie omtrent de resultaten van het onderwijs in het Fries.

We bevorderen drietalig onderwijs (in het Fries, Nederlands en Engels).

De provincie subsidieert veel instellingen op het terrein van taal en cultuur. In tijden van bezuinigingen zal ook daar kritisch naar gekeken worden. De PvdA wil dat middelen vooral uitgegeven worden aan uitvoering van beleid. Samen met deze instellingen willen we onderzoeken hoe samenwerking op terreinen van huisvesting en organisatie kan bijdragen aan kostenreductie.

De PvdA wil dat de provincie samen met gemeenten blijft investeren in dorpshuizen en multifunctionele centra in stadswijken, én in de ondersteuning van de vrijwilligers in die voorzieningen.

Deze voorzieningen zijn essentieel voor het behoud en de versterking van de leefbaarheid op het platteland en in stadswijken. Betaalbare en voor iedereen toegankelijke zorg is een onderdeel van die voorzieningen.

We blijven ons verder inzetten voor de breedtesport naast blijvende aandacht voor de Fryske sporten. Bij de discussie over de vernieuwing van Thialf, kiest de PvdA voor een sobere en doelmatige oplossing die leidt tot behoud van nationale en internationale wedstrijden in Heerenveen, het sporthart van Fryslân.

De Friese bevolking zal steeds meer uit ouderen bestaan, zowel in de dorpen als in de steden. Die 'vergrijzing' is een onderwerp dat de komende statenperiode volop in de aandacht moet staan.

Wij willen dat mensen zo lang mogelijk méé kunnen blijven doen, om zo een bijdrage te kunnen leveren aan de leefbaarheid van steden en dorpen.

Daarnaast willen we dat het voor iedereen mogelijk blijft om in eigen dorp of stad oud te worden, ook als daarvoor ondersteuning door (thuis-)zorg nodig is.

Jeugdzorg is nog een provinciale verantwoordelijkheid, waarbij uiteraard wordt samengewerkt met gemeenten en maatschappelijke instellingen. Voor de PvdA staat het belang van het kind vóórop. Om dat belang zo goed mogelijk te dienen moet er een helder en transparant hulpaanbod zijn dicht bij dat kind en zijn omgeving. Dit zorgaanbod moet zo zijn georganiseerd dat toegankelijk en transparant is. Specialistische hulp kan in de tweede lijn worden georganiseerd. Voorkomen moet worden dat allerlei instellingen naast elkaar bezig zijn zonder van elkaars bemoeienis te weten. Niet de huidige organisatievormen en financieringsstromen moeten leidend zijn, maar de zorgbehoefte. De provincie zal haar huidige regierol krachtig moeten inzetten om de noodzakelijke verdere verbeteringen in dit veld tot stand te brengen

Fryslân beschikt in Leeuwarden over belangrijke kennisinstellingen. Een breed pakket aan vakinhoudelijke kopstudies op HBO- en WO-niveau wordt bevorderd. Via de University Campus Fryslân worden kennisknooppunten ontwikkeld die voor Fryslân essentieel zijn en waar onze provincie een natuurlijk laboratorium voor is. Het gaat dan over duurzame ontwikkeling, wateertechnologie, meertaligheid, toerisme, leefbaarheid, groene lifesciences.

De PvdA vindt dat de provincie de kennisontwikkeling beleidsmatig en met geld moet ondersteunen en daarvoor een speciaal kennisfonds moet instellen om kansrijke (samenwerkings)projecten van de grond te krijgen. Dit kennisfonds krijgt vorm bij de University Campus Fryslân via inzet van NUON-middelen.

DE KWALITEIT FAN ÚS ROMTE

Ús dream foar Fryslân yn 2025

De kernkwaliteiten die er in 2006 waren zijn in het Fryslân van 2025 nog intact. Met bewust ruimtelijk beleid is Fryslân economisch sterker en tegelijkertijd mooier gemaakt, door de kwaliteit van de ruimte centraal te stellen. Bundelen en concentreren is buiten discussie en tegelijkertijd is er ruimte voor een vitaal platteland.

Lelijke en sleetse plekken komen niet meer voor in de provincie. Wat er werd gebouwd voor wonen en werken past beter bij het karakter van Fryslân. Een geleidelijke instroom richting Fryslân van mensen uit de randstad is tot stand gekomen; de al eeuwen durende uitstroom van Friezen is (eindelijk) gestopt.

Er is veel meer betaalbare woningbouw gekomen, voor starters, voor gezinnen met jonge kinderen, voor ouderen die zorg nodig hebben, mantelzorgwoningen en levensloopbestendig. Kortom de woningvraag is –eindelijk– in evenwicht met het aanbod op de woningmarkt.

Veel meer aandacht bestaat er voor herstructurering van de bestaande woningvoorraad, inclusief ‘gezond, schoon en veilig’ wonen, met nieuwe technieken toegepast.

Er is nauwelijks nog behoefte aan nieuwe bedrijventerreinen, maar veel meer aan revitalisering van bestaande bedrijventerreinen, inclusief landschappelijke inpassing.

Grote(re) stadsuitbreidingen, maar ook kleine uitbreidingen van dorpen worden gebouwd vanuit de DNA-methode, groen en blauw geïntegreerd, met sociale en ruimtelijke samenhang.

Fryslân is ‘af’ als het gaat om investeringen in asfalt en beton, in de fysieke hoofdinfrastructuur zijn alle bekende knelpunten opgelost. De snelle treinverbinding met de randstad is er gekomen, niet als magneetweefbaan of hogesnelheidslijn, maar als snelle intercity, en goed ingepast in het landschap. Er is in de provincie uitstekend openbaar vervoer. Het landschap en de natuur floreren. Water heeft letterlijk en figuurlijk de ruimte gekregen zonder een millimeter tekort te doen aan de veiligheid en het houden van droge voeten.

Alle politieke partijen zijn er inmiddels van overtuigd geraakt dat natuur, landschap en water niet ‘lastig’ zijn. Dagelijks wordt aan den lijve ervaren dat de kwaliteit van de ruimte het economisch kapitaal op langere termijn is, waar we niet alleen geld mee kunnen verdienen, maar dat ook de basis vormt voor een leefbare omgeving. De landbouw is als grootverbruiker van de grond nog altijd een van de grootste ruimtebepalers in Fryslân.

En wat dogge wij konkreet tusken 2011 en 2015 om ús dream wier te meitsjen ?

Het Streekplan ‘Om de kwaliteit fan de romte’ zal in de komende periode worden geëvalueerd. Krimp in plattelansgemeenten vraagt om maatwerk aanpak om leefbaarheid overeind te houden, leegstand tegen

te gaan en verloedering te voorkomen. Samen met bewoners, het midden- en kleinbedrijf, woningcorporaties en andere betrokkenen worden concrete projecten opgezet en uitgevoerd. Zoals dorpsgericht bouwen voor doelgroepen, herstructurering van woningen en woonomgeving, nieuwe vormen van voorzieningen (bijvoorbeeld met behulp van glasvezel), enzovoort. De bevolking zal gemiddeld ouder zijn en dat vraagt aanpassing van ons voorzieningenniveau. Levensloopbestendig bouwen is daarom van belang.

Alleen in uiterste noodzaak worden nieuwe bedrijventerreinen aangelegd. Voorop staat de revitalisering en herstructurering van bestaande bedrijventerreinen. Niet de werkgelegenheid in de gemeente, maar in de regio is het ijkpunt. Net zoals in Drenthe komt er een project om leegstaande panden en panden die op termijn leeg komen in beeld te brengen voor een volgend leven als woning, bedrijfspand of winkel. Meer dan ooit wordt gewerkt aan de kwaliteit van bedrijfspanden, duurzaamheid en landschappelijke inpassing (bedriuwen yn it grien).

Goed en betaalbaar wonen is een speerpunt. Woningcorporaties spelen een belangrijke rol bij de realisering daarvan. Woningbouwprojecten moeten vooral bijdragen aan het goed en betaalbaar huisvesten van starters, ouderen en mensen met een smalle beurs. Dat kan ook door doorstroming op gang te brengen. Daarbij moet niet alleen naar de huurprijs, maar naar het totaal aan woonlasten worden gekeken.

Door bestaande woningen in het zogenaamde 100.000-woningenplan energie-zuiniger te maken snijdt het mes aan twee kanten. Lagere energielasten zijn goed voor milieu en portemonnee. Er komen flexibele mantelzorgwoningen, die worden verhuurd door woningcorporaties.

Met de bestaande wegenplannen heeft Fryslân straks de hoofdwegenstructuur op orde. Na tientallen jaren praten en plannenmakerij worden verkeersveiligheid en leefbaarheid in een aantal kernen in Noord-Oost Fryslân bediend door de aanleg van de Centrale As. De verkeersafwikkeling wordt verbeterd door een heldere wegenstructuur. Dat geldt ook voor de N381. In het nieuwe Provinciaal Verkeer- en VervoersPlan (PVVP) zal het accent liggen op verkeersveiligheid, duurzaamheid, landschappelijke inpassing van infrastructuur en Openbaar Vervoer. Als wegbeheerder neemt de provincie passende maatregelen, zoals het beperken van samengaan van zwaar landbouwverkeer en fietsers, wandelaars en brommobielen. Provinciale wegen worden voorzien van energiebesparende verlichting.

Het Openbaar Vervoer wordt vernieuwd, waarbij

spoorverbindingen de permanente ruggesgraat van het OV-systeem vormen. Alle bussen rijden op duurzame brandstof, waarvoor voldoende vulpunten worden gerealiseerd. Er wordt werk gemaakt van combinatievervoer: leerlingenvervoer met de uitgifte van medicijnen, zieken- en gehandicaptenvervoer, bezorging van bibliotheekboeken, pakketten etc. Dat leidt bovendien tot meer volwaardige banen voor de chauffeurs.

We optimaliseren onze spoorverbindingen. We onderzoeken of light rail-verbindingen die kunnen versterken. Waar naast de spoorverbinding een busverbinding is, wordt bekeken of deze nodig is. Elders kan deze wellicht beter dienst doen.

Plattelandsbeleid-van-onderop is een typisch Friese formule, die zijn succes heeft bewezen. Bezuinigingen op gemeente- en provinciefonds maken het noodzakelijk om bij de co-financiering van plattelandsprojecten de eis te stellen dat het betreffende project een belangrijke gemeentelijke prioriteit is. Een gebiedsagenda is daarvoor aangewezen, gedragen door gemeenten én provincie.

Er komt een nieuw beleid voor windenergie. We willen daarmee een flinke verhoging van het vermogen van deze schone energievorm. Dat gaat zo min mogelijk ten koste van het landschap. Dat doen we door twee of drie windmolenlocaties aan te wijzen en de rest van de provincie van windmolens te vrijwaren. Bestaande molens kunnen elders worden vervangen. In de nieuwe parken wordt daarom nadrukkelijk ruimte gecreëerd voor de bestaande eigenaren van de kleine molens, zoals boeren, dorpsbelangen en coöperaties opgezet door burgers. Zij worden gestimuleerd en gefaciliteerd om deel te nemen in deze beter renderende parken.

Ons mooie landschap moet je kunnen beleven. Er zijn al mooie voorbeelden in Fryslân van dorpsommetjes, herstelde oude kerkpaden en mooie fietsroutes. Er zijn nog meer mogelijkheden, die niet alleen de leefbaarheid ten goede komen, maar ook het kapitaal zijn voor de ontwikkeling van toerisme en recreatie en dus werkgelegenheid.

Natuurgebieden zijn robuust en geven ruimte aan de instandhouding van flora en fauna. Daarvoor zijn droge en natte verbindingen nodig. Verkeer- en waterprojecten worden voorzien van ecoducten, vispassages, oversteekplaatsen voor kleine dieren enzovoort. Natuurgebieden zijn, tenzij er doorslaggevende redenen zijn om dat niet te doen, toegankelijk voor publiek. Leerlingen van basis- en voorgezet onderwijs gaan vaker op excursie of nemen deel aan natuur-educatieprojecten.

De waterhuishouding moet rekening houden met de maatschappelijke kosten en baten van maatregelen

voor alle inwoners in Fryslân.

De keus voor het type bedrijfsvoering of het gewas moet worden gemaakt op grond van het waterpeil in plaats van andersom. De komende jaren wordt mei faasje verder gewerkt aan natuurvriendelijke oevers en waterberging.

Wij willen geen verdere bodemverlaging door gas- en zoutwinning.

De peilen in de veenweidegebieden worden zo mogelijk verhoogd, maar in ieder geval niet verder verlaagd dan door inklinking noodzakelijk is. Samen met onze Wetterskipsfractie nemen we het initiatief voor beleid dat funderingsschade door paalrot in de toekomst voorkomt.

Werelderfgoed Wadden is een uniek gebied. Wij willen er goed voor zorgen en ontwikkelingen moeten dan ook duurzaam zijn. Er zijn kansen voor kleinschalige ontwikkelingen in de waddenzeegemeenten op de terreinen toerisme, waddenproducten, zoute teelt, enzovoort. We ondersteunen (eiland)gemeenschappen die energieneutraal willen worden.

Grootschalige aanleg van jachthavens moet worden voorkomen. We stimuleren Harlingen als belangrijkste haven voor de bruine vloot.

De mogelijkheden voor toerisme aan de kust van de Waddenzee worden in kaart gebracht, en actief bevorderd.

De Partij van de Arbeid Fryslân wil niet meewerken aan CO₂-opslag in de bodem, totdat bij de proeven in Barendrecht vast is komen te staan dat deze opslag veilig is. Wij zien dit niet als oplossing, maar als tijdelijke maatregel om de overgang naar duurzame energievoorziening mogelijk te maken. Wij staan geen opslag van kernafval, ander radioactief afval of chemisch afval in de Friese bodem toe. Hetzelfde geldt voor de ontwikkeling van kernenergie.

Waar nodig moet de kwaliteit van het milieu verder worden verbeterd. Dit doet de provincie door zelf knelpunten op te lossen en anderen op hun verantwoordelijkheid aan te spreken. Ook zal de provincie, samen met andere overheden, bedrijven en burgers stimuleren om zorg te hebben voor ons leefmilieu. Bij het saneren van de bodem en waterbodems, wordt gebruik gemaakt van slimme en innoverende technieken.

UITGANGSPUNTEN VOOR DE BEGROTING

In de afgelopen periode is er een belangrijke aanzet gemaakt om de droom tot werkelijkheid te brengen. Er is voor meer dan 200 miljoen extra geïnvesteerd in onze Fryske samenleving en dat is merkbaar. Een aantal financiële geldstromen zullen de komende perioden niet meer aanwezig zijn. Er is wel geld beschikbaar voor het afmaken van de programma's. Afspraken in het kader van het zogenaamde zuiderzeelijngelden worden nagekomen en het Fries Merenproject kan worden afgerond

De komende periode zal er minder geld beschikbaar zijn voor nieuw beleid. Dit wordt veroorzaakt door een afnemende geldstroom vanuit Brussel en de bezuinigingen die het Rijk de provincie oplegt. Hervreiding van het Provinciefonds kan in onze ogen alleen als de rijkste provincies met de armste provincies tot een verdeling komen die gerechtvaardigd kan worden vanuit objectieve en sociale criteria

De PvdA Fryslân wil dat de provincie een eigen belastinggebied behoudt. Uitgangspunt is dat de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen. De provinciale opcenten op de motorrijtuigenbelasting komen daaraan tegemoet. Als die zouden vervallen zal er een nieuw belastingdomein moeten komen waarbij nog steeds de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen.

De PvdA wil dat de Nuon middelen goed worden beheerd. Dankzij de PvdA is afgesproken dat een deel van deze middelen een structurele inkomsten bron is. Dit zal als het aan de PvdA ligt zo blijven. Het NUON-geld moet een extra toegevoegde waarde opleveren voor de verdere duurzame ontwikkeling van de Friese samenleving, op een manier dat we de dingen doen die bij onze provincie passen. Daarvoor geeft dit verkiezingsprogramma de richting aan.

De versobering van de middelen maakt bezuinigingen onvermijdelijk. De PvdA denkt die deels te vinden in de efficiëntie en effectiviteit van overheidshandelen.

In de afgelopen periode zijn al initiatieven genomen om hier vorm en inhoud aan te geven.

Niet alle middelen zijn te vinden in een verdere afslanking van de provinciale overheid.

We willen de verschillende programma's van de provincie nalopen op verouderd beleid en geldstromen die niet meer effectief zijn. We zullen ook de vraag stellen of beleid voldoende van belang is om (mede) betaald te worden door de provincie.

Om zo actueel mogelijk in te kunnen spelen op wensen en noden uit de samenleving zal twee maal per jaar door Provinciale Staten worden afgewogen hoe we de beschikbare geldmiddelen inzetten. Daartoe heffen we aparte trajecten naast de begroting op en beperken we de omvang van de financiële reserves.

Uitgangspunt blijft dat we een sluitende begroting willen. We willen een strakke op elkaar aansluitende begrotings- en uitvoeringsdiscipline. Aan de, ook in afgelopen periode nog vaak voorkomende, onderbesteding moet een einde komen. Er is mede dankzij de PvdA op dit gebied weliswaar sprake van een trendbreuk maar we zijn er nog niet ! Bij dit alles geldt voor de PvdA niet de regels de belangrijkste maat zijn, maar de doelen die we onszelf hebben gesteld

De PvdA vindt dat de provincie moet blijven investeren in maatschappelijk gewenste en noodzakelijke opgaven. Meer dan voorheen zal samenwerking worden gezocht met andere overheden om de maatschappelijke opgaven het hoofd te bieden en de maatschappelijke kosten te beperken.

Meer informatie over de PvdA is te vinden op:

<http://fryslan.pvda.nl>

<http://www.hanskonst.nl>

PARTIJ VAN DE ARBEID